

Drrar till frmande rum

Minnesfragment

L.Lnnroth

25/9-27/9 2009

Memoarer sljer. De m skrivs av olika anledningar och ur skilda utngspunkter, men resultaten r oftast slende lika. Detta r knappast frvande, de utgr tillbakablickanden av levda liv, som i detaljer m uppvisa stora skillnader men som i de stora dragen verensstmmar i sin basala dramaturgi. Man m sls av hur mycket slumpen pverkar ens liv, hur t.ex. valet av livspartner ofta r, tminstone till synes, en ren tillfllighet, liksom hur valet av en specific karrirbana kan upplevas som fljden av ett trningskast. Det kunde lika grna blivit ngot helt annat n vad det blev, och drav den ofrnkomliga knslan av att vi skulle ha velat leva alla dessa liv fr vilka vi hade potential¹. I detta kan man mhnda finna en frklaring till biografins fascination, ty den tillter oss att i tanken att leva terigen ett av dessa tusen liv vi har blivit frmenade. Alla biografier r dock inte lika fascinerande, de ventyrliga och exotiska har visserligen sin speciella lyskraft, men trots detta sker vi nd med en speciell nyfikenhet biografier som nrmare ansluter sig till de liv som skulle ha kunnat vara vra egna, eller som vi skulle vilja bli vra; ty ven om biografien oftast inte bara (av uppenbara skl) skrives utan ven lses vid slutet av livet, s kan den ven lsas i dess brjan, och d tjnar den ett annat syfte, nmligen ett inspirerande och vgladande². I sjlva verket kan man spekulera i hur stor del av vrt liv r teater, i den meningen att vi formar den efter en i frhand i sina stora drag bestmd intrig, spelad infr en publik, samtida, men kanske i n hgre grad framtida.

Denna biografi kan placeras i ett fack, den svenske akademikers och publicistens. Den tl drmed att jmfra med memoarer och memoarsviter frfattade av en Herbert Tingsten, Olof Lagercrantz, Sven Stolpe, Gustaf von Platon, Lars Gyllensten, Per Wstberg, Sven-Eric Liedman fr att nmna ngra av en jmn strm som utkommit under de sista 40 ren. De skildrar en gemensam verklighet, dr samma personer terkommer om och om igen belysta under olika synvinklar, ibland ssom skurkar, ibland ssom hjltar, inte sllan i bda inkarnationerna samtidigt. Mniskan r en social varelse och defineras i sitt samspel med andra, ja man kan t.o.m. spekulera i att den social relationen mniskor emellan r biologiskt sett mera fundamental n de enskilda individualiteterna, och en stor del av intresset fr en biografi ligger just i att terknyta bekantskapen med en krets, att serveras anekdoter, att f tillfllen till omprvingar eller kanske n hellre bekrftelser p redan omhuldade frestllningar. Kretsen m frutsttas redan vara kend, annars frsvinner helt skvallervrdet, var och en av oss har sina egna privata kretsar, alla r det inte frunnade att tillhira en officiell allmnt kend krets, en krets som uppfyller den djupaste sociala instinkten - denna att bli sedd. Sdana kretsar

---

¹ och kanske drav den illusion av livets ondlighet som infinner sig i ungdomen, nr s mycket tycks vara mjlgt, ja nr allting i princip r mjlgt i en obestmd framtid

² I mitt eget fall utgjorde Russells sjlvbiografi, speciellt dess frsta del, som jag lste under sena tonr, en mycket formativ del av identitetsprocessen.

r av ndvndighet mediala, och fram till 60-70-talet i Sverige var en stor del av den mediala landskapet ven vikt fr den intellektuella och den konstnrliga eliten, via tidningarnas kultursidor men ven genom radio- och senare TV-mediet, som frfattaren ppekar var dominerat i begynnelsen av akademiker³. Givetvis har denna andel av den publika uppmrksamheten inte helt frsvunnit om n radikalare kringskuren, mhnda terigen ett tecken p sedernas frfall. Men ven om skvallerintresset m vara det dominerande i den publikinfriande komponenten, kan (och br?) en biografi innehlla ven andra aspekter, 'evokeringen' av en milj frankrad i plats och tid, kanske den viktigaste och litterrt tacksammaste. Hrvldlag brukar det dock brista, tminstone i de ovan nmnda bckerna. Wstberg gr dock ambitisa frsk att i nrmast strindbergsk anda skildra sin barndom. Lovvrda frsk som dock inbjuder till motsvarande jmfrelser och drmed riskerar, i proportion till dess ambition, att bedmas som pekoral. I tillgg till detta kan man ven frvnta sig att ta del av memoarfrfattarens visdomsord, ngot som en sdant tillfille i ramplyuset inte kan frsttas, oavsett i den mn denne besitter ngra eller inte. Lnnroths framstllning skiljer sig inte stort ifrn vad man frvntar sig. Intrigen r klassisk, kanske alltfr klassisk och litterr beklagar sig frfattaren smtt kokett, men urskuldar sig med att han trots allt r en professor i litteratur. Det frekommer en del ansatser till beskrivningar av milj och tidsanda, men som sdana tjnar de vl kanske snarare till att pminna den redan med omstndigheterna bekante lsaren n att frammana dem den oinvigde till fromma. Och framfr allt finner man i boken en social kavalkad, med anekdoter, personkaraktistiker ofta avsljande och inte sllan avsgade. I detta sammanhang framstr som nrmast ofrnkomliga transportstrckor, tminstone fr den utomstende lsaren, dessa lnga listor av frtjnstfulla kolleger och lovande, fr att inte sga lysande, doktorander. Ngot elakt ser man framfr sig den framngsrike frfattaren lngsamt frdas i en triumfvagn ndigt sknkande smulor till de mnnskormassor som kantar hans vg. Om detta kan man givetvis ha synpunkter, men andra sidan kan man betrakta det som en oskyldig distraktion som vars gldje som kommer de utvalda till del, med rge vervger resenrens tillflliga otlighet, och samtidigt tjnar det som en dokumentation, ty dagens memoarbok kan i framtiden utgra kllmaterial till historisk forskning, vilket pekar p en annan viktig, men inte sllan frbisedd aspekt, nmligen biografins tillfrlitlighet nr det gller uppgifter av faktuell art, till vilket jag terkommer i slutet. Slutligen bjuder sjlvbiografen p ett och annat visdomsord.

Frfattaren fds med silversked i munnen. Fadern r historiker, sedemera akademiledamot, och modern kommer frn en knd adlig slkt med bde snille och vansinne i bagaget. Bland frfderna kan nmnas mormoderns fader Hugo Hamilton, landshvding, konservativ minister, frfattare av uppskattade memoarer, spirituella politiska dagbcker och sist men inte minst underfundiga barndomsramsor och nonsensverser, en svensk Edward Lear. Olof Lagercrantz, den fruktade och beundrade publicisten, r hans morbror och jnte fadern mentor och fredme. Fadern var ett omtalat skolsnille p sin tid med en obruten rad av stora A:n, och den ldste sonen frvntas att g i hans fotspr. Det r sledes en barndom som domineras av bcker och lsande och stadig och beundrande uppbackning frn frldrar och ldre slktingar. Gossen slukar allt som kommer i hans vg, och detta knns givetvis bekant. Jag noterar speciellt med ett igenknnande leendet sagaboken Svart p Vitt som fanns i mina farfrldrars bibliotek och som jag tog del av med behllning och sedan lade vantarna p⁴. Likaledes

³ Litteraturdocenten Bæhrendtz chefskap fr TV varandes typiskt

⁴ Den ligger i min bokhylla p bekvmt rckhll och jag kollar just nu mitt exemplar tryckt 1937, troligen

noterar jag igenkännande och med partikulär inlevelse den involverade leken med ett fantasiland, med dess egen flora, fauna, statskick och historia, något som nu i modernare tid troligen kanaliseras in i dataspel. Att vara bäst i klassen är sällan något som rinner uppskattningsom motvilligt respekterat. Att bli odärlig är en effektiv försvarsposition. Pappan blir professor vid frän en humanist mycket unga år och flytten går till Uppsala. Idyllen rinner 1947 när författaren är tolv och föräldrarna skiljer sig. Detta var skert ett trauma, speciellt för närmare sjuttio år sedan, när skilsmässor var ovanliga och stigmatiserande. Huruvida sonen tog riktigt illa vid sig och därmed förtörningar eller tminstone verskyler hela traumat i sin något trivialiserande framställning kan jag givetvis inte avgra, dock med det facit författaren presenterar kan jag som utomstående inte annat än frifasas över behandlingen av mamman. Inte nog med att den kete mannen dumpar henne för en nyare och mera kompetent skönhet, utan hennes egen familj tar hans parti och hon förpassas obönhörligt ut i periferin och refereras drefter endast i nedlåtande ordalag som vore hon någon slags uteliggare. Hur var det egentligen med sinnessjukdomen i slkten? Någon närmare förklaring ges inte, kanske en sådan inte föreligger eller är författaren ointresserad? På mig verkar det som om hon snarare led av en depressionskomma, kanske med smitt maniska inslag och därmed en viss mental labilitet, än av en själsperverterande sjukdom. Sjlv-mord förekom i slkten, vilket rimmar väl med depression, och mammans slutliga förnflö om ej tekniskt att klassas som självspillan, delar många av dess drag. Det är inte en utomståendes uppgift att ställa sig till doms över en privat tragedi i vilken han endast har högst begränsad insikt och är oförmen att dela, men dock en lärares privilegium att ha synpunkter på en publicerad text och dess implikationer. Slutsatsen blir att pojken identifierade sig med pappan. Dock den annars så vältorade gossen bröjar tappa intresse för studierna, han gnär sig oskuldsfullt till utsvävningar och sker mera spännande sllskap, rektorn tar honom i upptuktelse och fadern tar honom till Princeton, närmare bestämt det nya institutet, som faktiskt inte hrde till universitetet utan var en fristående institution grundad av en mondn varuhusedja om jag minns rätt. Det blir en uppfriskande kulturchock och författaren tervänder en tid senare till skolan, om inte direkt som kvarsittare i alla fall i en yngre räng. Studenten tas planenligt och morbrodern hedrar honom med sin närvaro. Att ta studenten på 50-talet var en stor sak.

Och så vidtar studentlivet. Det fria studentlivet fram till 60-talet ter sig i efterhand ssom idylliskt, nstan brkande idylliskt. Visst var det ett privilegium att tillhåra de få procenten som fick tillflö att studera vidare, och visst terfann man bland dessa en hel del studieobegvade verklasshjon för vilka detta privilegium var oförtjnt och bortslsat. Men att drtill hvda att den gamla skolan var ett verklass projekt och en själsligt ddande pluggskola är krnkande, och för mig att demonstrativt blunda för alla dess uppenbara brister och provokativt sjunga dess lov. Det var nnu inte politiskt inkorrekt att tala om begvning⁵ och lshuvuden, och just för lshuvuden var den gamla utbildningstraditionen så nära paradiset som man praktiskt kan förvnta sig det förverkligat på jorden. Det talas så fint om att alla skall förutveckla sina naturliga anlag och frdigheter, att skolas till kritiskt tnkande och själva ska sin kunskap. Denna vackra ambition som tminstone för kom några till godo förmenas nu alla i jämlikhetens tecken, och talet om att eliten alltid klarar sig är ett exempel på en i bästa fall aningslös cynism. Avunden och skadegldjen är vara den rligaste känslan och sannaste förjden

---

samma upplaga som kom den lille Lars till del

⁵ och begvningsreserv som författaren nämner och som jag inte hrt yttras på fyrtio år

respektive och utbildningssystemet har fljdaktligen varit under oavbruten beskjutning under snart femtio r. Att snka den gamla skutan tog sin tid, men nr den vl ligger p botten, r det inte s ltt att f den p flyt igen. Vem skall man skylla p? Det ligger nra till hands att skylla p det lngvariga socialdemokratiska regeringsinnehavet under vars reformiver mnga av de avgrande besluten togs. Detta r i s fall bde ironiskt och tragiskt i ljuset av den genuina bildningstrst som bar fram arbetarrrelsen och vars elit fick tnjuta frukterna av den gamla systemet. Klart r att mnga av dessa reformer hade de mest vllovliga motiv, att rasera skrankorna inom klassamhlet och fylla igen dess klyftor, och att en del av dem faktiskt var lovvrda, det gamla latingymnasiet m ha frflackats genom gymnasiereformen 1966 men ambitionsnivn hos det nya s kallade naturvetenskapliga var fredmligt hgt om n i lngden orealistiskt och fick med ren spdas ut. Det avgrande felslutet var att betrakta mjligheten till hgare utbildning som en rttighet i stil med rent vatten och medicinsk vrld, och fasthllandet i den enfaldiga mantraliknande uppfattningen att skillnader i studieresultat endast r ett utslag av uppvxt i hem med varierande studietraditioner. Dock frestande som det r att skylla p politiska stllningstagande och speciellt socialdemokratiska sdana, m man i rlighetens namn pvisa en ganska bred consensus ver partigrnserna under alla dessa r som bland annat har givit pedagogerna ett oproportionellt inflytande, och en partipolitisk profilering i frgan har frst kommit till stnd under de allra senaste ren nr missfrhllandena ligger i sdan ppen dager att en fanjunkare pltsligt framstr som en rese och sanningsgare i debatten. Och kanske framfr allt, vilket r svrast fr en temperamentmssigt konservativ sjlv som jag sjlv att svlja, samhlet har frndrats, en klyscha som tyvrr har sitt berttigande, frndringar r inte alltid till godo, tminstone inte i alla avseenden, och den mest genomgripande frndringen har givetvis skett i det tysta och ej styrda av politiska beslut (snarare tvrtom) och resulterat i vad man skulle kunna kalla en allmn kommersialisering av samhlet, en kapitalismens triumf om man s vill, och till detta vill jag terkomma. Och kanske framfr allt ett intrde i det s kallade post-industriella samhlet, i vilken en individ r mera intressant ssom konsument n producent.

Jag vet inte i vilken grad memoarfrfattaren skulle hlla med om denna digression, kanske han skulle vara mera bengen nu n fr tjugofem r sedan. Detta r dock inte av ngon avgrande betydelse, han njuter medan tid r fulla av sin tillvaro. Intellectuella studentfreningar p olika niver finns dr vnskaper knyts fr livet (numera talar man om ntverksbyggande) och debatten fr frodas, Lnnroth nmner speciellt Verdani vars liberala syn prglade honom djupt (och kanske vaccinerade honom mot den framvxande Marxismens lockelser). Han deltagar i seminarier. och p denna tid kom s gott som alla serisa studenter i kontakt med professorer, visar sig vara debattglad, och engageras som av pressen granskande journalist, en roll fr vilken han skert var klippt och skuren med sitt vitala sjlvftroende och ett icke ringa mtt av odrglighet, vl mnad att reta gallfeber. En arg ung man mer eller mindre knd ssom 'licentiaten'. En alternativ karrirbana ppar sig ty det akademiska livet innebr inte ndvndigtsvis en specialiserad mlinriktning, vilket sedan blev den uttalade ambitionen fr de universitetsreformer som genomdrevs i slutet av 60-talet.

Visst det svenska universitetslivet var en idyll, och som sdan ganska provinsieellt, speciellt inom humaniora, fr att inte tala om svensk litteratur. Och visst lmnade mnga professorer mycket vrigt att nska, en hel del av dem utan erfarenheter utanfr Sveriges grnser. Dock det var ett system som premierade orginalitet framfr effektivitet och som i

frekommande fall kunde utgå en tillflykt från kufar. Men när det gäller universitet skall man inte döma dem så mycket efter dess misslyckanden och misslyckheter som dess framgångar och freden, omjligt som det är att dra skarpa gränser mellan dem, och reformer inom ett område kan ha oberäkneliga konsekvenser inom ett annat. Linnroth bestämmer sig för att ka utomlands, vidga sina vyer som det så vackert heter. Ett tillfälle erbjuder sig att fara till Berkeley 1965, men innan dess gäller det att disputera, och en doktorsavhandling skrives samman i all hast.

Det är ett hastverk. I sin ungdomliga arrogans hade Linnroth kastat sig in i den isländska sagans värld och framkastat några djärva hypoteser om den medeltida kontinentala litteraturens inverkan på sagodiktningen, utan att ens ha bekvämt sig för att lära sig fornisländska, vilket på den tiden ingick i den elementära utbildningen i nordiska språk. Visserligen hade han senare spenderat tid i Köpenhamn samt företagit en studieresa till Island och Frarna (samt för vrigt de helt 'civiliserade' Shetland och Orkneyarna⁶), och därmed lät sig språket hjälpligt, men inte desto mindre förlöste disputationen knackigt. Fakultetsopponent, på vars tr han oförsiktigt nog redan trampat, inriktar sig obönhörligt på avhandlingens tekniska brister, av vilka det finns en uppsjö, och undgår demonstrativt att ens berra respondentens huvudtes. Fga förvånande måls avhandlingen ner under vertid och den avslutande festen kommer igång först kraftigt försenat. Det är oundvikligt att en sordi har lagts på stämningen, den allmänna förhållande meningen bland de närvarande är att respondentens vetenskapliga karriär har skjutits i sank och att han nu bör gäna sig till en journalistisk, som han redan med viss framgång har försökt sig på. I motsats till nuförtiden dröjde beskedet om betyg, som på den tiden var graderat, ett högre betyg medförde automatiskt en docent-titel och en inkårsport in i forskarvärlden, ett slett godkännande innebar en slutpunkt, hit men inte längre; således förelg inte den oundvikliga avspänningen efter akten, utan istället tilltog en spänd och obehaglig väntan på en slutgiltig dom.

Men huvudsaken var att det formella hindret från att få tillträda tjänsten i Berkeley var nu undanrjtt. Dock innan avfärd till USA författar Linnroth en debattartikel om forskningen inom humaniora, speciellt inom litteratur. Han hävdar att litteraturvetaren slits mellan två ofrenliga uppgifter, ena sidan skall han vara estet och smakdomare andra sidan skall han vara forskare med en väl utvecklad metodik, och att dessa uppgifter borde tydligare söras på och utfrågas av olika personer. Forskning betyder så många olika saker, och i begreppet ingår en icke-ringa dos av prestige, vilket speciellt i moderna tider tillts betyda nästan vad som helst. En utredning är inte längre en utredning utan en forskningsuppgift, elever forskar när de klipper och klistrar från nätet. Litteraturkunskapen blir således i tidens anda litteraturvetenskap, och litteraturkännaren förvandlas till forskare. Denna divergens mellan det estetiska och det faktuellexisterar inte i matematiken och den teoretiska fysiken, där just disciplinernas själ är att finna i själva forskningen. I litteraturen däremot är estetiken den förhållande, verkens främsta att gripa och stimulera utgör deras *raison d'être*; medan den rent forskningsmässiga aspekten trivialiseras lätt till pedanteri, och därmed uppkommer en splittring mellan det akademiska litteraturstudiet, från vilken morbrodern Lagercrantz uppbrutit ett konsekvent frakt, och den fria litteraturutövningen. En splittring som inte förekommer i matematik., ty i motsats till litteratur, konst och musik, kan ett matematiskt verk inte

---

⁶ Beskrivningen av denna resa, speciellt mötet med Island och Frarna, utgör en av de få ställen i memoarerna där en ansats till miljöbeskrivning gres

uppskattas av en icke-matematiker, medan en bok, en tavla och ett musikstycke mycket väl kan uppskattas av någon som varken kan skriva en bok, måla en tavla, eller komponera ett musikstycke; ej heller är det nödvändigt att forska om litteratur, konst eller musik för att gripas av verken, även om man kan hävda att det systematiska studiet här den estetiska (i motsats till den emotionella?) uppskattningen till en högre nivå. Linnroths val är forskarbanan, att reflektera över litteraturen, snarare än att skapa den; frögan till denna har han i den tidiga ungdomen avhört sig i jämförelse med mera därtill kvalificerade kamrater såsom Sven Delblanc, som i memoarerna upphöjs till den bästa vennen.

När Linnroth flyger till Kalifornien är han vid trettio års ålder redan vuxen. med fru och barn och doktorsgrad. Motivet med det främmande landet kan därmed inte bli lika omtumlande och karaktärsdanande som mitt eget sex år senare, när jag vid 21 års ålder, oskuldsfull vid tröskeln till vuxenlivet lät mig själv omplanteras och framför allt omdefinieras. Jag hade valet som graduate student mellan just Berkeley och Harvard, och jag vände mig instinktivt mot den stora kulturchock Kalifornien skulle utgöra och den anonymitet den betydligt större institutionen skulle innebära, och valde Harvard trots min pappas förhoppning att detta var ett rikemansuniversitet. Till Kalifornien kom jag först drygt ett år senare i samband med ett jullov. Jag bodde hos en studiekamrats släktingar några dagar i Berkeley, minns Telegraph Avenue och strosade omkring i ett ständigt disigt San Francisco, och köpte en antologi av Wittgenstein uppsatser från första gången fäspelande mig själv som en intellektuell utöver matematiken med avsikt att bygga upp mitt bibliotek. Boken har jag kvar, men har aldrig läst den. Kanske lusten plötsligt kommer att en dag fyrtio år senare eller så att rinna till. Men framför allt innebar vistelsen för mig en total immersion i engelskan under vilken jag för långa perioder helt isolerades från svenskan, läste den inte, talade den inte, tänkte den inte ens, med påförd att min svenska under många år blev knackig i talet och stel i skriften, inte bara späckad med anglocismer utan även engelsk i strukturen⁷. Transformationen till en amerikan efter ett par år syntes oundviklig, och jag tog drastiska steg för att förhindra denna för mig närmast outhärdliga utveckling och brände se på min tillvaro såsom sagolik i betydelsen icke reell, medan jag nostalgiskt utmlade Sverige i ett romantiserande ljus och inbillade mig att jag längtade tillbaka för att återupptaga det verkliga livet som jag hade låtit avbryta.

Linnroth hävdar visserligen att när han vid Berkeley formade den han kom att bli, och han stannade nio år, ett år längre än jag själv, visserligen med längre avbrott i Sverige, men uppenbarligen var hans svenska identitet djupare förankrad, och något tal om att bli fullständigt amerikaniserad förelåg uppenbarligen inte, ej heller någon anledning att förhålliga hemlandet, ty en del av den i form av sin familj omgav honom ständigt. En utvidgad utlandsvistelse inget annat. Inte så mycket en exil som en välbehövlig och behaglig parantes. Typiskt är också att Linnroth gnär sig till den fornisländska litteraturen. Den nordiska litteraturen är provinssiell och närmast obekant med undantag av Ibsen och Strindberg (och Bergman)⁸, medan 'Norse studies' bedrivs entusiastiskt i många anglo-saxiska institutioner. Delvis kanske på grund av dess nära sammanhang med fornengelsk litteratur, och kanske framför allt att vikingarna

---

⁷ Språkdraget strävar fortfarande att finna frukter jag.

⁸ Den är dock av en underlig anledning mycket populär i den tyska kulturkretsen, vilket främst manifesteras i att svenska deckarförfattare placerar sig högt på tyska bestsellerlistor, kanske på grund av sympati och ypperliga berättelser. I anglo-saxiska litterära tidskrifter däremot som TLS finner man sällan en skandinavisk bok recenserad, och i så fall närmast som ett kuriosum, och terigen nästan uteslutande en deckare.

utgr Skandinaviens fr̄msta varumr̄ke. Att specialisera sig p̄ den isl̄ndska litteraturen fr̄dr̄med anses som varande ett lysande strategiskt val fr̄ den unge litteraturvetaren i sin begynnande karrir.

Det var ven en mycket sp̄nnande tid att vistas i USA, speciellt kring Berkeley. Tonr̄skul-
turen r̄ j̄mnrig med mig sj̄lv, ven om jag personligen hade mycket litet med den att gra. Civil Rights Movement som med statsmakternas goda vilja hade startat s̄ smtt under 50-talet ndde sin kulmen i br̄jan av 60-talet, och ur den vxte anti-krigs r̄relsen fram, som dock inte hade samma vl̄villiga std̄ fr̄n statsmakterna, vilket resulterade i en kad radikaliseri-
ng, vilket i sin tur i backspegeln lr̄ ha kulminerat det magiska ret̄ 1968. Av detta terstod bara efterdyningarna nr̄ jag sj̄lv anl̄nde till Cambridge hsten 1971. Kld- och hr̄modet hade kommit fr̄ att stanna, liksom musiken med sitt ltt̄ psykadeliska drag, marijuana och hasch r̄ktes av var och envar, ven om de flesta likt Clinton drog inga halsbloss⁹. Och fr̄fattaren sj̄lv undgr̄ inte att bli p̄verkad. P̄ fotoarkets vn̄stra sida blickar en pryddig ung man i kortklippt hr̄, kostym och slips, medan p̄ den motstende finner vi en ledigt kl̄dd yngling med lngt hr̄ och skgg¹⁰.

Efter nio r̄ antr̄der hemfr̄den. Inte direkt, utan genom en avledande manver till Jyl-land dr̄ han kommer att verka under ytterligare sju r̄, nu som professor vid ett nystartat universitet - l̄borg, som skall drivas p̄ helt andra grunder n̄ ett traditionellt, med medbest-
mmarr̄tt och politisk korrekt marxistisk grundsyn. Med Marxismen har L̄nroth problem, en sak r̄ att ha en allm̄nt vn̄sterliberal framtoning och sv̄va p̄ mlet nr̄ det gller socialism, en helt annan att ha en dogmatisk, fr̄ att inte sga rabīat uppfattning i vilka de eviga sanningarna r̄ fasta och renl̄righeten r̄ den hgsta dygden. Inget fel p̄ Marx, genom att lsa hans vedersakare Popper har jag lrt̄ mig uppskatta honom, men verexponering och vulgarisering har inte bara gjort honom till en ikon att fsta fast med hftstift p̄ vggen, utan till en orttfr̄digt betraktad clown. Man ryser vad ett liknande intresse fr̄ Hume och Kant skulle ha inneburit fr̄ dessa av mig omhuldade individer, m̄ vara att dessa inte p̄ lngt nr̄ lmpar sig lika vl̄ fr̄ samhllsomsrt̄tande fantasier. Den marxistiska vḡ som svepte ver̄ vstvr̄lden, USA inte att fr̄glmma, hade mindre med ett grundlggande studium och politiskt medvetandegr̄ande att gra, n̄ med ett nr̄mast sekteristisk identitetsskapande, som fr̄ den utomstende betraktaren hade slende fireligsa drag. Vad som r̄ mest stt̄ande dock r̄ att mnga av dess mest artikulerade frespr̄kare s̄ smningom hamnade p̄ yttersta hgerkanten, tydligen r̄ inte skillnaden mellan hger och vn̄sterextremism s̄ stor, (i likhet med genialitet och vansinne) bara man rr̄ sig i extremistisk riktning. Och vad som r̄ mest slende r̄ hur irrelevant denna r̄relse var fr̄ den fr̄amtida samhllsutvecklingen, istllet fr̄ att i grunden om-
str̄ta samhll̄t och styra dess utveckling, blev den som en br̄cklig farkost som kastades p̄ vgorna. Man skulle kunna hoppas att denna 'change of heart' som utmr̄kte den idealistiska grunden fr̄ 60-talets radikaliseri-
ng, fr̄n en materiell konsumistisk livsattityd till en mera hllbar och andlig 'make love not war' inte satt djupare spr̄. Istllet utvecklades den till den mest konsumeristiska generationen ngonsin. Trots allt tal om hllbar utveckling och

---

⁹ Jag vill minnas att en kandidat till Hgsta domstolen stupade 1987 p̄ det faktum att han erknt̄ att under sin ungdomstid hade ngon gng r̄kt hasch. Med detta kriterion br̄ nstan en hel generation ha diskvalificerats, men alla hade inte samma karisma som Clinton, eller hḡre beskyddare som Bush Jr.

¹⁰ I sj̄lva verket till fr̄vxling lik mig sj̄lv under 70-talet. Vi r̄ i allm̄nhet inte alls medvetna om hur mycket vi p̄verkas av vr̄ tid och mode ven nr̄ vi anser oss st̄ ver̄ den.

miljmedvetenhet s kan 60-talets generation inte mta sig med de tidigare som prglades av frnjsamhet och dmjuk sparsamhet istllet fr sjlvfrverkling. Lnnroth betonar i sin kritik den utprglade dialektiska inriktningen, att med hjlp av ett ftal axiom hrleda det oundvikliga, och det nrmast totala frkastandet av empirisk frankring. Som sagt vad inget fel med marxismen, men fr att utvecklas mste den ifrgasttas och utmanas i en fri dialog istllet fr att purifieras, och framfr allt individ och sikt isrskiljas. Numera r det ltt att kritisera, och jag skall sjlv inte stta mig p hga hstar, min motvilja mot att dras med hade skert mer med frmaningar i spda ungdomen om att 'akta sig fr fala kvinnor' att gra, n med ett moget stllningstagande, ty mnga av dess dialektiska aspekter borde ha temperamentsmssigt appellerat till mig, vilket de gjorde med de flesta av mina kolleger. Dock i icke samhllsvetenskapliga (och humanistiska) discipliner hade detta svrmeri fga betydelse och drmed ringa eller obefintligt inflytande. Hur lgger man marxistiska aspekter p matematiken? D krvides det betydligt mera civillkourage att protestera, risken var att utmlas ssom en reaktionr och totalt utfrysas. Denna marxistiska bacchanal dog s smningom ut, vilket dock inte betyder att andra liknande fenomen inte kan uppst i den akademiska och kulturella vrlden, det senaste exemplet varandes genus-teorin och den militanta feminismen, som dock bemtes med betydligt mera hlsosam skepticism.

1982 tervnder slutligen frfattaren till sin fdelsestad, efter nrmare ett halvsekel av livet r cirkeln sluten. 80-talet r olikt 70-talet, den marxistiska yran har till en del ebbat ut, humaniora har kommit i kris, kanske delvis, men bara delvis, som en fljd av 70-talets marxistiska excesser. Humaniora p undantag. Hur skall den vitaliseras? En strategi r att ge den en grundlggande och sammanfltande vision, och fr de drivande krafterna, r det klart att denna vision mste vara marxistisk. Detta leder givetvis till konfrontationer, speciellt frfattarens far historieforskaren Erik Lnnroth protesterar. Sonen sjlv r inte s trakterad av valet av den marxistiska grundsynen men inser att tanken p en sammanhllande vision r ndvndig. Han vnder blickarna tillbaka till frfadern Geijer, som p sin tid frfattade en programskrift fr humanioran som den fria bildningen som hjer mnniskoanden. Givetvis r det inte en frga om att okritiskt verta anfaderns visioner, drtill r de fr frldrade och svulstigt konciperade, men likavl kan de kanske ge inspiration till ett alternativ till marxismen. Icke destomindre frfres Lnnroth av Geijer och hnger sig under en kortare tid t ett regelrtt svrmeri, som bland annat tar sig uttryck i att kontakta som mnga som mjligt av den store andens avkomma och nedteckna minnen och samla artefakter. 100 rs minnet av Geijers dd firades med pompa och stt 1947¹¹. 1983 p 150 rs minnet [sic] av hans fdelse var klimatet ett helt annat. Hur mnga av dagens ungdomar knner till Tegner och Geijer? Jag r tillrckligt gammal fr att under min realskoletid ha undfngnats med Tegner och Geijer som de stora nationalskalderna (drav referensen till brcklig farkost ovan?).

Geijersvrmeriet blir av frklarliga skl kortvarigt. Debattklimatet i Sverige frndras. Den dominerande stllning DN har haft under 70-talet, inte minst inom kulturen, undergrvs, mnga skribenter tycker att de har ftt fr mycket av den goda marxismen och sker sig istllet till SvD som drmed fr ett uppsving. Bland 'avflingarna' mrks bland annat Sven Delblanc med vilken frfattaren efter en lngre brytning frsonas. Bda engageras av Bonnierts till Lnnroths frtjusning till att sammanstlla en svensk illustrerad litteraturhistoria i ett frsvarligt antal band. Bda gr med liv och lust in i uppgiften. Lnnroth brjar trttna p det

¹¹ Borde inte stora mn firas p sina fdelsedagar, medan mn som Hitler och Stalin firas p sina ddsdagar?

akademiska, och nr ett erbjudande i brjan av 90-talet ges av den cowboylikne Torekull att bli kulturchef p SvD tackar han frtjust ja, ngot som uppenbarligt skulle ha varit otnkbart p 60- och 70-talet. Det blir ett vlkommet, men dock ej lngvarigt avbrott frn det akademiska livet. Det blir en delikat balansgng mellan den kommersiella populrkulturen och den mera litterra, dr Lnnroth till sin frfran uppdragar att han inte har sista ordet.

Slutligen har memoarer, speciellt samtida, ett stort skvallervrde. En hel del knda personer passerar revy. Sven Delblanc har redan nmnts, den bste vnnen, med vilken efter en lngre brytning en frsoning intrder. Dock ett envetet ryggs-kott visar sig vara en cancertumr som ftt verka alltfr lngre och det r beseglat. Delblanc frsvinner i depression under ett par mnader och lever sedan upp strax innan den oundvikliga dden. Tingsten dyker upp endast en gng och d i Berkeley i slutet av 60-talet och utgr en besvikelse. Stolpe r cirkusdirektren som dompterar sin opponent under den famsa disputationsakten. Busslaster av supportrar fraktas till Uppasla, en strre frelsningssal fr uppbringas, och publiken applderar hans frestllning. Dock det vetenskapliga r det inte s bevnt med. Den person som dock utfrligast behandlas r frfattarens morbror - Olof Lagercrantz. Vi fr frst mta honom under hans initiala konservativa period, d han likt en reservofficer resolut inviger sin unge adept i den hgre sociala etikettens regler. Drefter radikalieras han, huruvida av inre vertygelse eller berknande opportunistiskt r svrt att avgra, troligen freligger bgge aspekterna. Lagercrantz r en kontroversiell person som bde inbjuder till hngiven beundran och bottenls avsky, ibland hos en och samma person. Lagercrantz har sjlv framhvt fr att inte sga frgyllt sin egen roll i sina egna memoarer, vilket r en memoarfrfattares privilegium. Men han har givetvis ven frekommit i andra samtida memoarer, och d beskrivits med vmjelse och avsmak. Tingsten skriver inlevelsefullt om det svek han knde, nr den forne adepten vnder sig emot honom, och frklenar den sista delen av hans memoarer. Wstberg r mera beundrande, men avsljar samtidigt hur ingen trs avlgsna sig frn hans middagsbjudningar i frtid, vl medvetande om vrldens frkrlek fr sarkastiska kommentarer om de just avvikna. Htskast r dock Gyllensten. Det r klart att Lagercrantz ssom kulturchef och senare chefredaktr fr DN tnjuter en stor makt, speciellt i det provinsiella svenska kulturlivet. Uppburen, fjskad fr och fruktad, visst kan detta ha en allt annan r uppbygglig inverkan p en individ och dennes sjlvknsla, vi formas ju av vra sociala relationer i strre omfattning n vi sjlva formar de senare. Han r en estet ut i fingerspetsarna, och hans relation till litteraturen r inte forskarens utan lsarens, vilket terspeglas i hans ypperliga studier av Conrad, Proust, och andra andar inom vrldslitteraturen, inklusive den i Sverige frbisedde Swedenborg¹² i vilka han dmjukt och utan tillstymmelse till teknisk jargong eller rdsla fr att framst som naiv, uttrycker en innerlig uppskattning utan spr av den arrogans, som i s mnga andra sammanhang frgiftat hans personliga relationer. Uppenbarligen r han fr frfattaren en mentor och en frebild i lngt hgre grad n den egna fadern. Systemsonens frhllande till sin morbror r ambivalent, ohljad beundran blandas med kontroverser. Lagercrantz frakt fr den akademiska vrlden tas personligt och provocerar till temperamentsfulla genmlen, men i stort sett rder msesidig uppskattning och lojalitet. Vad kan man egentligen annat frvnta? Blodet r som bekant tjockare n vattnet. Dock med ren blir relationerna kyligare. Lagercrantz flrorar under 80- och framfr allt 90-talet den position han tidigare har tnjutit. DN r inte lngre den alltigenom dominerande tidningen i det svenska kulturlivet, och den kulturradikalism som

---

¹² Hans Strindbergsbiografi r dock en missrkning.

han s framngsrikt odlat tenderar att bli omodern och han upplever sig sjlv som mer och mer perifer. Detta r bittert och han frvntar sig ett ovillkorligt std frn sina adept, inte bara en grundlggande lojalitet, men ven ett omhuldande av samtliga av hans sikter. Likt en diktator fordrar han sledes ovillkorlig underkastelse. Detta blir givetsvis fr mycket fr frfattaren och en brytning intrffar ett par r innan Lagercrantz dr mer eller mindre samtidigt med den ldrande och alltmer senile fadern¹³

Boken r skriven med ett frejdigt humr med mnga drpliga beskrivningar. 'A real page-turner'¹⁴. Nr det gller sakfel har jag bara upptckt ngra triviala¹⁵, detta betyder dock inte att allvarliga sdana inte frekommer, allvarliga ur en kllhistoriskt synpunkt. Anders Bjrnsen tinstgjorde mycket riktigt under andra halvan av 90-talet p SvD, men kns inte till tidningen av Lnnroth, ej heller verlappade han med denne, utan frtjnsten av denna vrvning r Mats Svegfors. Troligen skulle andra lsare kunna rapportera om liknande fadser, frhoppningsvis direkt till frfattaren.

28-30/9 2009 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden ulfp@chalmers.se*

---

¹³ Ingen explicit referens till det oundvikliga faktum att fadern blir dement terfinnes. Sdant r uppenbarligen knsligt. Dock en referens till faderns frvirring gres, men som vore det framfr allt en illustration av dennes tilltagande excentricitet.

¹⁴ Bortsett frn vissa pliktskyldiga transportstrckor, redan inledningsvis berrda

¹⁵ Relationen mellan IAS och Princeton University, minnessprattat vid tidsplaceringen av Russellmemoarerna, samt det faktum att den store Geijer dog vid 14 rs lder.